

Κωστής Παλαμάς, *Ο δωδεκάλογος του γύφτου*

Κωστής Παλαμάς (1859-1943)

Γεννήθηκε στο Μεσολόγγι. Έμεινε ορφανός στα επτά του χρόνια και έζησε κοντά στον θείο του Δημήτριο Παλαμά. Το 1876 μετέβη στην Αθήνα για σπουδές στη Νομική Σχολή, αλλά τον απορρόφησε η ποίηση. Θεωρείται εθνικός ποιητής και το έργο του αντανακλά τους αγώνες των Ελλήνων. Συμμετείχε στους πνευματικούς αγώνες της εποχής του, όπως στον αγώνα των δημοτικιστών. Για πολλά χρόνια ήταν ο γραμματέας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Η προσφορά του στα ελληνικά γράμματα είναι πολύ μεγάλη. Ασχολήθηκε κυρίως με την ποίηση, αλλά πολύ σημαντικό είναι και το κριτικό του έργο. Ορισμένες από τις ποιητικές του συλλογές είναι οι εξής: *Τα τραγούδια της πατρίδας μου* (1886), *Ταμβοι και ανάπαιστοι* (1897), *Ο δωδεκάλογος του Γύφτου* (1907), *Η φλογέρα του βασιλιά* (1910). Πέθανε στη διάρκεια της κατοχής και η κηδεία του μετατράπηκε σε λαϊκή αντίδραση κατά των Γερμανών και των συμμάχων τους.

Ο δωδεκάλογος

Απόσπασμα από τον *Προφητικό*, τον παλαιότερο από τους 12 λόγους. Γράφτηκε το 1899, δύο χρόνια μετά την ταπεινωτική ήττα του 1897 από τους Τούρκους. Στο ποίημα μιλά ο Γύφτος-Προφήτης. Είναι ουσιαστικά το προσωπείο του ποιητή, καθώς πίσω από την ποιητική φωνή κρύβεται αυτός. Το σκηνικό τοποθετείται στο Βυζάντιο. Προφητεύεται η πτώση και η καταστροφή του και ο ποιητής φτάνει μέχρι την εποχή του (το τελευταίο σκαλοπάτι). Ακολουθώντας, με τόνο αισιόδοξο αναφέρεται στην ανάσταση του έθνους. Ο γύφτος συμβολίζει την ελευθερία, την αδούλωτη ψυχή που δεν διστάζει να γκρεμίσει τα σαθρά θεμέλια, για να χτίσει καινούρια. Ο Παλαμάς χρειάστηκε οκτώ χρόνια για να τελειώσει και τους δώδεκα λόγους.

Η εποχή κατά την οποία γράφτηκε Ο δωδεκάλογος

Από το 1895 επικρατούσε επαναστατικός αναβρασμός στην Κρήτη. Στις αρχές του 1897 η ευαισθησία της κοινής γνώμης στην Ελλάδα εντάθηκε. Η πίεση οδήγησε την κυβέρνηση Δηλιγιάννη στην αποστολή στρατιωτικού σώματος στην Κρήτη και για αντιπερισπασμό, οργάνωσε εξεγέρσεις κατά των Τούρκων στη Μακεδονία και την Ήπειρο. Η Ελλάδα δεν ήταν έτοιμη για έναν πόλεμο με την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Τα οθωμανικά στρατεύματα εισέβαλαν στη Θεσσαλία και κατέλαβαν τη Λάρισα. Η χώρα κλήθηκε να πληρώσει υψηλές αποζημιώσεις, συνήψε νέο δάνειο και τέθηκε υπό Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο. Το πολιτικό σύστημα ήταν διεφθαρμένο, το παλάτι επενέβαινε αποκάλυπτα στην πολιτική ζωή, ενώ ο λαός ήταν εξαθλιωμένος.

Τόπος: Βυζάντιο, Ελλάδα

Χρόνος: βυζαντινή εποχή-εποχή της ήττας του 1897

Πρόσωπα: ο γύφτος-προφήτης (ποιητής)

Μέτρο: τροχαϊκό (μία τονισμένη, μία άτονη συλλαβή)/ομοιοκαταληξία: διάφορη

Ενότητες:

Α. στ. 1-24 Η προφητεία για την πτώση της χώρας

Β. στ. 25-41 Η ελπίδα για αναγέννηση

Α' ενότητα: εκφράζεται η αγανάκτηση για τον ξεπεσμό της Ελλάδας λόγω της εθνικής ταπείνωσης του 1897.

Συναισθήματα: απογοήτευση, πίκρα, οργή

Ο ποιητής ονομάζει το Βυζάντιο *παινεμένη χώρα* για το ένδοξο παρελθόν, την ιστορία και τον πολιτισμό της (στ. 1-2).

Προφητεύει (χρησιμοποιώντας το μόριο **θα**) ότι θα πέσει, θα καταστραφεί, θα σβήσει η φήμη της, το τέλος θα γίνει γνωστό σ' όλο τον κόσμο, το μεγαλείο της θα γίνει συντρίμια και θα δύσει όπως ο ήλιος (στ. 3-10).

Η ψυχή της χώρας, το πνεύμα της (ο πνευματικός πολιτισμός) θα την εγκαταλείψει «παραδαρμένη από το κρίμα» (ως τιμωρία λόγω των σφαλμάτων, των λαθών) και το κορμί της θα μείνει άθαπτο, *ψοφίμι να το φάνε τα σκυλιά και τα ερπετά*. Πρόκειται για μια πολύ σκληρή εικόνα, ωστόσο επιβεβλημένη, καθώς ο ποιητής απευθυνόμενος προς τους Έλληνες της εποχής του επιδιώκει να κάνει κατανοητό τον ξεπεσμό, την κατάντια της χώρας, για να τους ευαισθητοποιήσει (στ. 17-22). Ο ποιητής αξιοποιεί την αρχαιοελληνική αντίληψη που ήθελε τον άταφο νεκρό να βασανίζεται και να μην βρίσκει αναπαμό μέχρι την ταφή του.

Η μνήμη για την άλλοτε ένδοξη πολιτεία θα αδυνατίσει (στ. 23-24).

Ο ποιητής χρησιμοποιεί β' πρόσωπο ενικού, απευθυνόμενος προς τη χώρα, για να προσδώσει αμεσότητα, δραματικότητα, και να δώσει την εντύπωση ενός διαλόγου με την ξεπεσμένη πολιτεία.

Λέξεις που εκφράζουν την παρακμή, την καταστροφή: θα πέσεις, στερνό σάλπισμα, συντρίμμι, γέρνεις, θα σβήσεις, περασμού, σάπιο, μνήμα, θα σε κλαιν, θα φύγεις, ψοφίμι, σκέλεθρο.

Προσωποποιήσεις: Χώρα, Φήμη, Ψυχή, Καιρός

Β' ενότητα: εκφράζεται η αισιοδοξία για την ανάσταση του έθνους, η ελπίδα για την αναγέννηση και τη Μεγάλη Ιδέα. Ο ποιητής θα επαληθευτεί, αφού η επόμενη περίοδος ήταν ιδιαίτερα ένδοξη για την Ελλάδα (νικηφόροι βαλκανικοί πόλεμοι-μεγάλη επέκταση της Ελλάδας, η νίκη στον Α' Παγκόσμιο πόλεμο και η προσωρινή απόδοση της Σμύρνης-Θράκης) μέχρι, και πάλι, την καταστροφή του μικρασιατικού Ελληνισμού. Συναισθήματα: αισιοδοξία, ελπίδα, χαρά

Ο ποιητής πιστεύει ότι ο Θεός θα βοηθήσει να έρθουν καλύτερες μέρες, θα λυτρώσει την πολιτεία και ότι η Ψυχή θ' ακούσει τη φωνή του λυτρωτή, για να απαλλαγεί από την αμαρτία (όπως ο Λάζαρος θα ακούσει τη φωνή του Ιησού και θα απαλλαγεί από το σάβανό του) και κυβερνημένη ξανά, αγνή σαν τη χλόη και σαν το γυναικείο κόρφο, αφού πια θα έχει κατρακυλήσει στο τελευταίο σκαλί του Κακού (=η κατάληξη από το ένδοξο Βυζάντιο, στην τουρκοκρατία και στην ελεύθερη Ελλάδα και ιδιαίτερα στην ήττα του 1897), θα βγάλει φτερά, για να πετάξει προς την πρόοδο, την ακμή, την ανάσταση, τη δόξα.

Λέξεις που εκφράζουν την αισιοδοξία: ξημερώσει, αυγή, λυτρωμός-λυτρωτής, ξανά κυβερνημένη, αλαφρή, θα σαλέψεις, ανέβασμα, χαρά, φτερά.

Ο ποιητής στη δεύτερη ενότητα προσπαθεί να ενθαρρύνει τους Έλληνες να ξανασηκώσουν τη χώρα ψηλά, εκεί που της αξίζει.